

ВІДГУК

офіційного опонента про дисертаційну працю Ю. О. Молоткіної «Функціонально-стильова диференціація новітніх запозичень у сучасній українській мові», виконану на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 03 Гуманітарні науки зі спеціальності 035 Філологія

Проблема мовних контактів, а отже, й проблема взаємодії в системі української мови питомих і запозичених ресурсів незмінно перебувають у полі пильної уваги мовознавців. До різних їхніх аспектів постійно звертаються у своїх працях не лише лексикологи й лексикографи, а й термінологи, фахівці зі стилістики й культури мови, лінгвокультурологи, етно- і соціолінгвісти. Така різноаспектність вивчення запозиченої лексики засвідчує багатогранність сучасних мовних контактів і, як наслідок, обшир їх чинників і виявів у сучасній українській мові. Нових імпульсів вивченню запозичень надають нові пріоритети й форми в контактах української мови з іншими мовами світу. У контексті актуальної проблематики сучасної української контактології та спектру пов'язаних з нею лексичних проблем вибір теми рецензованого дослідження Ю. О. Молоткіної вважаємо цілком обґрунтованим і вдалим. Поставлене в дисертації завдання всебічного комплексного аналізу запозичень та їхніх функціонально-стильових виявів у сучасній українській мові відкриває беззаперечні перспективи для успішного внормування та кодифікації сучасної української мовної практики, взаємодії в ній питомих й запозичених ресурсів. Ю. О. Молоткіній завдяки саме намаганням розглянути їх не лише у сучасній мовній діяльності суспільства загалом, а й у різних мовних стилях вдалося знайти в цій активно розроблюваній проблематиці нові аспекти, вийти на важливі теоретичні узагальнення.

Новизну й актуальність праці дисертантки забезпечила її належним чином підготовлена фактографічна основа – 5000 лексичних одиниць, відібраних із текстів різних функціональних стилів сучасної української мови. Такий список запозичень корисний для всіх, хто займається вивченням не лише контактів української мови з англійською, а й дослідженням мовної динаміки, типології та характерології мов загалом. Успішному виконанню поставлених дослідницьких завдань посприяло вправне застосування комплексу методів і процедур лінгвістичного аналізу форми й змісту слів.

Ключовими проблемами, які намагається розв'язати авторка, є питання визначення чинників, що детермінують появу запозичень у мові-реципієнті; аналіз доцільності вживання лексем іншомовного походження з урахуванням сучасних реалій та мовної ситуації в Україні; простеження сучасної динаміки розвитку іншомовної лексики в писемних функціональних стилях сучасної української мови; дослідження тематичних груп у сучасному публіцистичному стилі української мови; опис стилістичних різновидів лексики іншомовного походження в розмовному стилі на прикладі текстів соціальних мереж.

Структура дисертації Ю. О. Молоткіної не викликає заперечення, адже вона зумовлена тими завданнями, які дисертантка поставила перед собою і, як свідчить наукова праця, цілком реалізувала. Зокрема, у вступі аргументовано й логічно представлено всі складові, які мають бути в цьому структурному елементі дисертаційної праці. У чотирьох розділах дисертації здобувачка подала логічний виклад теоретичних і практичних результатів свого дослідження.

Успішному досягненню поставленої мети посприяли чітко окреслені теоретико-методологічні засади дослідження. Дисертантка грамотно зреферувала й виклала вузлові проблеми вивчення запозичень в українській та зарубіжній лінгвістиці. Проте рівень теоретичного аналізу проблем запозичування варто було б ще поглибити, звернувшись до колективних монографій за редакцією Н. Ф. Клименко «Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі» (Київ, 2008) та Є. А. Карпіловської «Вплив суспільних

змін на розвиток української мови» (Київ, 2017), яких, на жаль, навіть немає в списку використаної літератури.

Вихідну засаду, на якій побудовано концепцію, становить термін «запозичення», який витлумачено як «лексеми, які було перенесено з однієї мови до іншої в результаті мовних контактів у період ХХ – початку ХХІ ст.» (с. 35). Спираючись на це визначення, дослідниця простежила їх використання в офіційно-діловому, науковому, художньому, конфесійному й публіцистичному стилях задля аналізу їхніх стилістичних виявів, семантичних і стилістичних змін. Порушивши складне питання лінгвістичного статусу запозичень, авторці рецензованої дисертації вдалося ґрунтовно проаналізувати й узагальнити численні наукові підходи до їх кваліфікації, розмежувати терміни *запозичені слова* й *іншомовні слова*.

Схвалюючи аспект дослідження, визначаючи його актуальним і важливим, зауважимо, що вживання терміна *запозичення* «як синоніма понять *неозапозичення* та *новітні запозичення*» (с. 34) є не зовсім коректним, оскільки неозапозичення, або новітні запозичення, – це нові слова, адаптовані до системи української мови шляхом транскрибування або транслітерування в період незалежності України. Крім того, варто було б до термінологічного апарату дисертації додати термін *повторне запозичення*, адже українській мові властиве явище неосемантизації лексики внаслідок повторного запозичування слова, співвідносного з тим же етимомом, що й уже наявне в ньому, але засвоєне з іншого джерела запозичення або з іншим значенням, як це сталося з англізмами, зафіксованими в дисертації, *трейлер* (с. 151), *сингл* (с. 142), *рокер* (с. 142), *сервер* (с. 114). Усі ці запозичення вже засвідчені словниками радянської доби, але нині функціонують із новими значеннями, називаючи реалії й поняття інших сфер життя суспільства. Наприклад, у «Словнику іншомовних слів» за редакцією О. С. Мельничука (1974 р.) зафіксовано лексему *сингл* як термін тенісного спорту, пор.: *сингл* (від англ. *single* «єдиний, одиничний») – гра в теніс, коли

кожна сторона представлена одним гравцем. Натомість у новітніх текстах ця лексема вжита в неспортивному значенні, як термін шоу-бізнесу.

Чітко схарактеризовано стилетвірні особливості офіційно-ділового стилю, виокремлено різновиди використовуваних англізмів-термінів, а саме: фінансові, юридичні, комп'ютерно-інформаційних технологій. За спостереженням дослідниці, у текстах ділового стилю запозичення вживають, якщо немає відповідника в українській мові або ці слова набули міжнародного визнання (с. 52–53).

Цікаві безсумнівною новизною спостереження дисертантки за особливостями вживання запозичень у науковому й конфесійному стилях. Докладно проаналізовано науково-технічну й правничу терміносистеми, новітні англізми в галузі політології, педагогіки соціології й психології. Зокрема, відзначено тенденцію детермінування наукової лексики, особливо англізмів-термінів зі сфери комп'ютерних та інформаційних технологій. Паралельно із цією тенденцією у конфесійному стилі названо номени, що в термінологічному апараті церков нехристиянського спрямування є екзотизмами.

Дослідниця спостерегла переважне використання запозичень у публіцистичному стилі, назвавши чинники, які зумовлюють активне «засилля» англізмів (с. 80). Як особливо важливі здобутки опрацювання матеріалу на фонемному й графемному рівнях його адаптування в системі української мови відзначимо виявлені спектри варіантів транскрибування та транслітерування англійських голосних і приголосних, звуко- і буквосполук, тенденції співвідношення цих двох способів освоєння запозичень у сучасній українській мові, тобто адаптування зі спиранням на звукову чи графічну форму запозичення, і відповідні практичні рекомендації щодо кодифікації тих чи інших варіантів адаптування англізмів. Висловлено думку, що деякі варіанти написання нових запозичень зумовлені недосконалістю української орфографії, відсутністю єдиних традицій у передаванні певних звуків і звукосполук, неврахуванням певного правила чинного правописного кодексу. Ідеться,

зокрема, про ігнорування правила так званої «дев'ятки», що спричинило неправильні написання.

Чільне місце в дисертації відведено тематичним групам новітніх запозичень у публіцистичному стилі. Оскільки українська мова зазнає найбільшого впливу з боку англійської мови та її американського варіанта передусім через Інтернет, засоби масової інформації та рекламу, то значну увагу приділено специфіці публіцистичного стилю в Інтернеті, у вітчизняних інтернет-виданнях, у соціальних мережах, проаналізовано назви програм та мережевих засобів і технологій. Проте навряд чи є підстави називати слова на взір *істеблішмент* (с. 105), *лобі*, *лобісти* (с. 106), *тренд* (с. 109), *бек* (с. 127), *хавбек* (с. 127), *голкіпер* (с. 127), *пенальті* (с. 127), *пас* (с. 128), *аут* (с. 127), *офсайд* (с. 129), *інсайд* (с. 129) новітніми запозиченнями, адже їх зафіксовано ще в 1974 р. в академічному «Словнику іншомовних слів» за редакцією О.С. Мельничука. Також радимо дослідниці подумати, чи варто під час витлумачення фактичного матеріалу «довіряти» електронним словникам, ще не перевіреним часом, зокрема, майданчику для перекладів запозичених слів «Словотвір» (<https://slovotvir.org.ua>), а також Вільній Енциклопедії, Cambridge Dictionary (<https://dictionary.cambridge.org>). Уважаємо, що до джерел такого зразка потрібно ставитися обережно і, щоб убезпечити себе від необ'єктивних висновків, перевіряти потрібну інформацію за друкованими виданнями, а саме: за вже згаданим вище «Словником іншомовних слів» за редакцією О. С. Мельничука (на жаль, цей словник, два видання якого побачили світ у 1974 та 1985 роках, залишився поза увагою дисертантки) та «Сучасним словником іншомовних слів» О. І. Скопненка, Т. В. Цимбалюк (Київ, 2006).

Чи не вичерпно проаналізовано широкий спектр неозапозичень в мові інтернет-мереж – на перехресті функціональних стилів. Виокремлено міжстильову лексику англомовного походження, якою послуговуються для позначення реалій повсякденного життя, й субстандартну лексику англомовного походження, зокрема: сленгізми, жаргонізми й вульгаризми, а також молодіжний

сленг та підлітковий жаргон англomовного походження, що на сьогодні є найбільш динамічним шаром лексику (с. 230).

Аргументовані, лаконічні, науково виважені висновки до дисертації цілком логічно й закономірно впливають з основної частини дослідження, відзначаються високим рівнем узагальнення, у сконденсованій формі відображають виконання всіх завдань дисертаційної праці.

Висловлені міркування не ставлять під сумнів наукову концепцію дослідження, не знецінюють теоретичної та практичної вагомості отриманих результатів і не впливають на загальне позитивне враження від роботи. Вони стосуються переважно дискусійних питань або відкривають перспективи подальших наукових пошуків.

На підставі докладно прорецензованої проблематики дисертації Ю. О. Молоткіної маємо підстави високо оцінити її як актуальне та новаторське дослідження з українського мовознавства, присвячене актуальній проблемі – дослідженню новітніх запозичень з огляду на їхню функціонально-стильову диференціацію в сучасній українській мові. Теоретичну значущість рецензованої праці вбачаємо в тому, що її авторка комплексно проаналізувала стильові вияви новітніх запозичених лексем крізь призму соціальних трансформацій суспільства та в контексті активних лексико-семантичних процесів, міжгалузевих зсувів та інноваційних зміщень у стильовій системі української мови на сучасному етапі її розвитку. Результати та висновки виконаного дослідження матимуть широке практичне застосування під час аналізу інтернет-текстів, викладання сучасної української мови, спецкурсів і спецсеминарів із проблем неології й неографії.

Результати дисертації достатньо апробовані на всеукраїнських та міжнародних наукових конференціях. Поршень академічної доброчесності не виявлено.

Уважаємо, що дисертація «Функціонально-стильова диференціація новітніх запозичень у сучасній українській мові» відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 року (зі змінами, унесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 року, № 1159 від 30.12.2015 року та № 567 від 27.07.2016 р.), а її авторка – Юлія Олександрівна Молоткіна – заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 03 Гуманітарні науки зі спеціальності 035 Філологія.

Офіційний опонент –

кандидат філологічних наук, доцент кафедри
українського мовознавства і прикладної лінгвістики
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького

А. А. Таран

Підпис А. А. Таран засвідчую.

Учений секретар Черкаського національного
університету імені Богдана Хмельницького,
доктор економічних наук, професор

20.07.2019р.

Н. О. Андрусyak